

Vystomojo bendradarbiavimo strategija Artimiesiems Rytams 2022–2025 metams

Artimųjų Rytų situacijos įvertinimas

Artimieji Rytai yra vienas iš labiausiai konfliktų paveiktų regionų pasaulyje. Jame daug įvairių krizių ir humanitarinių iššūkių, todėl reikalinga skubi pagalba. Prasidėjus pasaulinei COVID-19 pandemijai, dar akivaizdesnė tampa ir ekonominė sveikatos būklės nulemta atskirtis. Regionas taip pat patiria ilgalaikių ekonominių, politinių, socialinių, technologinių, demografinių, klimato ir aplinkos apsaugos bei saugumo iššūkių.

Daugiau nei septynis dešimtmečius neišspręstas Izraelio ir arabų konfliktas daro didžiulę įtaką regiono žmonių gyvenimui. Nepaisant tarptautinės bendruomenės bandymų tarpininkauti, taikos derybos tarp Izraelio ir Palestinos iki šiol buvo nesėkmingos. Procesą lemia daug įvairių sudėtingų išorinių ir vidinių veiksnių. Viena vertus, užsitęsusi nausėdijų plėtra, nuolatiniai nesiliaujantys kariniai Izraelio ir Gazos Ruožą kontroliuojančios *Hamas* grupuotės susirėmimai, naujakurių smurtas, palestiniečių pastatų griovimas, prievartiniai iškeldinimai; kita vertus, nesėkmingas Palestinos nacionalinio susitaikymo procesas, Palestinos vadovybės demokratinio legitimumo krizė, sisteminiai gero valdymo trūkumai ir ilgai trunkanti COVID-19 pandemija dar labiau blogina dviejų valstybių sprendimo perspektyvas ir palestiniečių gyvenimo sąlygas.

Kariniai konfliktai tęsiasi Libijoje, Sirijoje, Jemene. Sudėtinga politinė ir saugumo padėtis Irake. Politinė ir socialinė-ekonominė krizė krečia Libaną. Nepaisant politinių ir socialinių protestų bangos, apėmusios kone visas Artimųjų Rytų valstybes („Arabų pavasaris“) ir pasibaigusios vyriausybės nuvertimu trijose iš jų (Tunise, Egipte ir Libijoje), demokratijos plėtros perspektyvos regione tebėra miglotos. Palankiausios sąlygos tolesniems demokratiniais pokyčiams yra Tunise, bet ir šios šalies padėtis tebėra nestabili. Tuniso valstybinėms institucijoms ir pilietinei visuomenei būtina stipri tarptautinės bendruomenės parama.

Prognozuojama, kad per artimiausius du dešimtmečius Artimųjų Rytų regiono geopolitinė ir ekonominė svarba nemažės, o regiono nestabilumas gali tik didėti. Bendrasis Artimųjų Rytų regiono gyventojų skaičius iki 2030 m. padidės daugiau nei 50 proc. Valstybių visuomenės išliks jaunos. Menkiau išsivysčiusios regiono šalys patirs rimtų ekonominių problemų, sunkumų užtikrinant darbo vietas (ypač jaunesnio amžiaus asmenims), būstą, išsilavinimą, teikiant sveikatos apsaugos, socialines paslaugas. Prastėjant gyvenimo kokybei, valstybėse ir toliau didės žmonių socialinis nepasitenkinimas. Gali būti, kad šia padėtimi naudosis ekstremalieji religiniai ir politiniai judėjimai, siekiantys į savo gretas privilioti naujų narių (ypač jaunų žmonių). Tikėtina, kad darbo jėgos perteklius (emigracija) plūstels ne į gretimas regiono valstybes, bet į Europą.

Klestinti ir stabili kaimynystė yra vienas iš svarbiausių Europos Sąjungos (ES) užsienio politikos tikslų. Šis regionas neginčijamai yra strategiškai svarbus Europai, viena vertus, dėl geografinio artumo, istorinių ryšių, išplėtos prekybos, kita vertus, dėl nepastovios politinės ir saugumo padėties regione. Bendras ES ir regiono šalių strateginis interesas – taika ir stabilumas regione. Europos kaimynystės politika, Barselonos procesas, Sąjunga Viduržemiui pabrėžia bendrus interesus ir iššūkius bei gilesnio dialogo tarp ES ir Artimųjų Rytų šalių svarbą.

Tarptautinių donorų, visu pirma ES, veikla regione

Artimųjų Rytų ir Šiaurės Afrikos regione veikia didelė tarptautinių donorų bendruomenė – dvišaliai ir daugelio tarptautinių organizacijų padaliniai (UNDP, UNICEF, WHO (PSO), Pasaulio bankas, ESBO, EIB, ERPB) ir kt.

ES ir toliau yra svarbus regiono donoras. ES, siekdama sustiprinti strateginę partnerystę su Pietų kaimynystės šalimis, 2021 m. priėmė bendrą komunikatą (*Joint Communication on a renewed partnership for the Southern Neighbourhood*), kuriame siūloma plati nauja darbotvarkė regiono šalims. Naujojoje darbotvarkėje nurodomos penkios prioritetinės sritys: 1) žmogaus raida, geras valdymas ir teisės viršenybė; 2) atsparumo stiprinimas, gerovės kūrimas, skaitmeninimas; 3) saugumas ir taika; 4) migracija ir judumas; 5) žaliasis kursas: klimato kaita, energetika ir aplinkosauga.

Regiono šalių poreikiai

Didžiausi regiono uždaviniai – saugumas ir stabilumas, demokratijos stiprinimas, teisės viršenybės ir žmogaus teisių užtikrinimas, moterų įgalinimas, socialinių, sveikatos paslaugų plėtra, švietimo užtikrinimas, skurdo ir atskirties mažinimas, tvarios ekonomikos plėtros skatinimas, darbo vietų kūrimas, klimato kaitos padarinių švelninimas, migracijos valdymas.

Galimos nišos Lietuvos indėliui: valstybės partnerės arba visuomenės poreikiai, kitu donoru veikla ir Lietuvos viešojo sektoriaus, NVO ir verslo įsitraukimo galimybės

Ši strategija bus įgyvendinama 2022–2025 m. iš Užsienio reikalų ministerijos vystomojo bendradarbiavimo politikos finansavimo lėšų, iš kurių ne mažiau kaip 10 proc. per metus bus skiriama dvišalei pagalbai Artimiesiems Rytams.

Orientuojantis į ES Vystomojo bendradarbiavimo gaires bei įgyvendinamas programas, numatoma kryptingai tęsti veiklas, kurios atitiktų regiono poreikius, didžiausią dėmesį skiriant **Irakui ir Palestinei**:

- institucinių gebėjimų stiprinimas, orientuojantis į veiksmingų, atsakingų ir įtraukių institucijų kūrimą ir gerą valdymą;
- tvari ekonomikos plėtra;
- nelegalios migracijos prielaidų šalinimas.

Lietuvos vykdytos vystomojo bendradarbiavimo veiklos turinys ir tikslai

Vystomojo bendradarbiavimo ir paramos demokratijai programos (VBPDP) lėšomis įgyvendinamų projektų tikslas yra gerinti Artimųjų Rytų šalių gyventojų socialinę ir ekonominę padėtį. Lietuva 2009–2021 m. laikotarpiu įgyvendino vystomojo bendradarbiavimo projektus Palestinoje (13), Alžyre (2), Tunise (2). Taip pat Lietuvos institucijos Egipte (2), Palestinoje (1) ir Jordanijoje (2) įgyvendino ES Dvynių programos projektus, skirtus administracinių gebėjimų stiprinimui.

Lietuvos vystomojo bendradarbiavimo politikos kryptys šalyje partnerėje 2022–2025 metams (iki 3 krypčių)

Lietuvos vystomojo bendradarbiavimo strateginiai tikslai formuluojami remiantis Artimųjų Rytų poreikiais, Lietuvos Respublikos Vyriausybės programa ir ES politikos prioritetais.

Pagrindiniai principai: 1) didinti tikslingą paramą demokratijos plėtrai ES kaimynystėje; 2) mažinti vystomojo bendradarbiavimo fragmentiškumą; 3) strategiškai planuoti veiklą, remiantis ilgalaikiais tikslais; 4) planuojant atsižvelgti į *Team Europe* principus ir darniai stiprinti bendras pastangas; 5) teikti pirmenybę konkrečioms pokyčiams tikslinėse srityse, kur yra akivaizdi Lietuvos pereinamojo laikotarpio sukauptos patirties pridėtinė vertė; 6) dalintis viešojo sektoriaus patirtimi; 7) išlaikyti dvišalės pagalbos darną ir tikslingumą; 8) aktyviai taikyti esamas vystomojo bendradarbiavimo priemones, ypač Dvynių projektus (kur galima); 9) lygiagrečiai taikyti Lyčių lygybės veiksmų plano (LLVP III) nuostatas; 10) lygiagrečiai taikyti ES žaliojo kurso nuostatas, skatinti tvarų gamtos išteklių naudojimą, atliekų perdirbimą ir antrinių žaliavų naudojimą.

Lietuvos vystomojo bendradarbiavimo strategijos sektoriniai prioritetai **Irakui ir Palestinai**:

1 STRATEGINIS PRIORITETAS: STIPRINTI ADMINISTRACINIUS IR INSTITUCINIUS GEBĖJIMUS, PERDUOTI VIEŠOJO SEKTORIAUS REFORMŲ PATIRTĮ

Tikslas: remti Artimųjų Rytų šalių pastangas kurti tvarią, atskaitingą ir demokratinę valdymo sistemą, kad būtų užtikrinama teisės viršenybė ir gerbiamos žmogaus teisės.

Veikla: 1) dalijimasis žiniomis ir patirtimi, įgyvendinant būtinas reformas; 2) parama teisės viršenybę įgalinančioms reformoms; 3) parama švietimo sektoriui, modernizuojant švietimo įstaigas; 4) Lietuvos patirties perdavimas sėkmingam regionų vystymuisi ir savivaldos stiprinimui; 5) parama žaliajam kursui; 6) infrastruktūros diegimas, pilietinės visuomenės stiprinimas; 7) aktyvus įsitraukimas į tarptautinių donorų, ypač ES lėšomis finansuojamų programų ir projektų įgyvendinimą.

2 STRATEGINIS PRIORITETAS: TVARI EKONOMIKOS PLĖTRA

Tikslas: remti tvarų, žiniomis grįstą, įtraukų ekonomikos augimą, kuris leistų kurti darbo vietas, ypač jaunimui; lyčių lygybės plėtra.

Veikla: 1) skaitmeninių, technologinių sprendimų įgyvendinimas ir (ar) taikymas komercinėse ir viešosiose įstaigose; 2) parama projektams, kuriais siekiama kurti naujas darbo vietas, ypač jaunimui ir moterims; 3) pasitelkiant šiuolaikines technologijas skatinti smulkiojo verslo plėtrą; 4) prisidėti ir aktyviai dalyvauti tarptautinių organizacijų ir valstybių donorių, veikiančių žinių ekonomikos, jaunimo užimtumo, lyčių lygybės ir moterų įgalinimo srityse, veikloje ir projektuose.

3 STRATEGINIS PRIORITETAS: NELEGALIOS MIGRACIJOS PRIELAUDŲ ŠALINIMAS

Tikslas: remti projektus, kurių galutinis tikslas – nelegalios migracijos prielaidų šalinimas ir nelegalios migracijos srautų į Lietuvą ir ES mažinimas.

Veikla: 1) parama projektams, kuriais prisidedama prie migracijos stabdymo Artimųjų Rytų šalyse: pagalba institucijoms siekiant veiksmingai valdyti migracijos srautus, užtikrinti sienų valdymą, organizuoti informavimo apie nelegalios migracijos rizikas kampanijas, kovoti su nelegaliu žmonių gabenimu, prekyba žmonėmis, įgyvendinti nelegalių migrantų reintegracijos programas, sudaryti sąlygas palaikyti ryšius su diaspora; 2) parama migracijos procesų valdymo projektams, kuriantiems aukštą pridėtinę ekonominę vertę; 3) Lietuvos institucijų ir nevyriausybinėse organizacijose skatinimas teikti paraiškas ES Dvynių ir kitų ES bei tarptautinių donorų instrumentų finansuojamiems projektams.